

AVES MARIÑAS E DE RIBEIRA REPRODUCTORAS DA PENÍNSULA DO GROVE E A SÚA CONTORNA

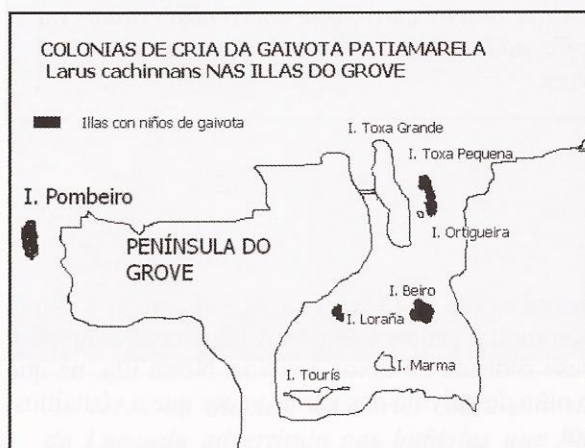
Por: Estanislao Fernández de la Cigña Núñez (*Textos e Fotos*)

INTRODUCCIÓN

Falaremos basicamente das dúas especies que teñen ben acreditada a península do Grove e as súas illas inmediatas como lugares de reprodución. Trátase, entre as aves mariñas, da gaivota patiamarilla *Larus cachinnans*, a máis común das nosas gaivotas que escolle as illas para aniñar e, entre as aves de ribeira, dunha pequena limícola: a pillara patinegra *Charadrius alexandrinus* que prefere as praias continentais.

1º. - AVES MARIÑAS NIDIFICANTES

A única ave mariña que cría na contorna da península do Grove é a gaivota patiamarela *Larus cachinnans*. Primeiramente asentaron no illote Pombeiro, no extremo noroccidental da península do Grove polo menos dende o ano 1994. Nos últimos anos, sen embargo, esta especie foise espallando cara ao leste, ocupando algunhas das illas da enseada do Vao: a Toxa Pequena, Loraña e Beiro, quedando baleiras polo de agora Ortigueira, Marma e Tourís.

Colonias de cría da gaivota patiamarela (*Larus cachinnans*) nas illas do Grove

1.1 - ILLOTE POMBEIRO

Áchase na parte noroccidental da península do Grove, afastado de terra por unha canle bastante sucia duns 250 m de ancho. A illa, ten un longo 118 m por 63 m de ancho, sendo a altura máxima de 7 m. Vese bastante escarpada e con algunha zona herbosa na parte central. Moi preto da illa atópase ao sueste o penedo Comellán, sempre con algún corvo mariño cristado *Phalacrocorax aristotelis* acougando sobre o cumio. Visitámola por primeira vez en 1980 e volvemos en 1983, (24

de xuño); 1991

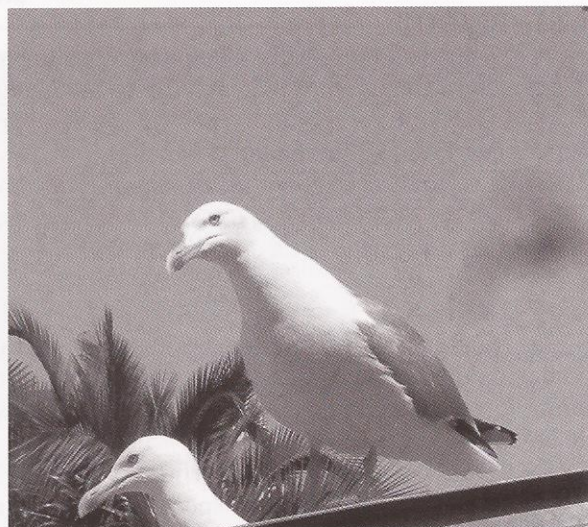
(12 maio); 1993 (13 de xullo); 1994 (11 de xuño) e 1996 (13 de xullo).

Ata a nosa visita de 1994 nunca atopáramos niños de gaivota. Ese ano contabilizamos 90 niños que na visita de 1996 se reduciu a 60. É, polo tanto, a maior colonia reproductiva que censamos nos arredores da península do Grove.

A gaivota patiamarela é a ave mariña que cría máis abundantemente nas illas e tramos costeiros de Galicia. No Grove, faino nas illas Pombeiro, Loraña, Marma e A Toxa Pequena.

1.2 - ILLAS DA ENSEADA DO VAO OU DO GROVE

Había xa vinte anos que non visitabamos as illas situadas na enseada do Vao, pois a última visita que temos anotada no noso caderno realizámola o 12 de maio de 1991 e naquela afastada data non criaban nelas as gaivotas. No serán do 8 de maio de 2011 e dende terra firme decatámonos dunha simple ollada que tanto no Beiro (concello de Cambados) como na Toxa Pequena (Concello do Grove) había grupiños de gaivotas patiamarelas que parecían estar aniñando, así que ao día seguinte preparamos unha visita facéndoa coincidir coa marea baixa.

1.2.1 - A TOXA PEQUENA

É a maior das illas da enseada se excluimos a Toxa Grande, habitada e con grandes instalacións hoteleiras. Toda a illa, longa e estreita, téndese de norte a sur, estando cuberta de vexetación de monte baixo, onde abunda o toxo que impide atravesala, xa que se amosa moi mesto. Soamente dous pequenos carreiros de mariscadores crúzana de leste a oeste. Na súa superficie cha destacan as siluetas duns poucos piñeiros espallados así como algunhas matas de loureiros.

Ten uns 1000 m de longo e uns 100 de anchura, véndose moi chá, con pequenas ondulacións do terreo e grupos de rochas espallados polo seu interior que outrora deberon ser maiores, xa que se nota neles a acción dos canteiros que extraeron grandes cantidades de pedra. O extremo norte, moi rochoso, forma como un illote independente que se afasta por unha pequena canle durante as mareas altas.

Os niños das gaivotas atópanse dispersos, ocupando zonas rochosas desprovistas de vexetación, principalmente pola parte central da illa, tanto na banda oriental como na occidental. A primeira visita facémola en 1980 e non volvemos ata 1991 (12 de maio). Nestas dúas visitas non criaban as gaivotas. A terceira vez que desembarcamos nela foi o 9 de maio de 2011 conseguindo censar os primeiros niños na Toxa Pequena: 32 en total, espallados un pouco por todas partes o que dificultou bastante o traballo de atopalos.

Niño de gaivota patiamarela na illa da Toxa Pequena. A posta habitual soe ser de tres ovos, que pode oscilar entre dous e catro, que como observamos na fotografía poden amosar colorido e manchas moi diferentes.

1.2.2 - ORTIGUEIRA OU ESTRUGUEIRA

Ao oeste da illa da Toxa Pequena e afastada uns 50 m atópase a pequena illa de Ortigueira, que ao baixar a marea queda unida á Toxa Pequena por unha lingua areosa que permite o paso sen mollar sequera os pés. A parte central atópase elevada por unha rocha de difícil alcance, pois ademais de ser enfesta vese rodeada de toxos e silvas. Nesta illa, na que estivemos nas mesmas datas que na Toxa Pequena nunca atopamos ningún niño de gaivota nas varias veces que a visitamos. Recibe o nome polas moitas estrugas que nacen arredor do núcleo rochoso.

1.2.3 - BEIRO

Situada ao sur da Toxa Pequena. Visitamos a illa por última vez o 9 de maio de 2011, partindo en piragua da Puntiaña (Cambados). Chamounos a atención a poza de auga doce que se mantén incluso nos veráns e que ocupa a parte central da illa onde lembramos ver moitos anos cágados de gran tamaño que atribuímos ao sapiño de esporas *Pelobates cultripes* e que non atopamos en ningunha outra das illas.

Os niños das gaivotas atopábanse de maneira case exclusiva no extremo sur da illa, bastante rochoso e máis despexado de vexetación que o resto. En total censamos 37 niños, o que convertía á colonia no maior centro de reprodución de gaivotas entre as illas da enseada do Vao.

1.2.4 - LORAÑA

Cando fixemos o censo das gaivotas que aniñaban nas illas da Toxa Pequena e no Beiro, na primavera de 2011, non pudimos desembarcar no resto das illas da enseada do Vao: Loraña, Marma e Touris, pois o vento comezou a soprar con moita forza, levantando unha forte ondada que nos obrigou a desistir, xa que enchía a nosa embarcación de auga con risco de envorcar.

Dous anos despois, na primavera de 2013, concretamente o 13 de maio, conseguimos pasar sen ningún apuro, ampliando deste xeito a nosa inspección á totalidade das illas que quedaron por ver no ano 2011.

Primeiramente achegámonos a illa de Loraña, onde pudimos comprobar que nas mareas baixas incluso pódese acadar a pé coa auga pola cintura, aínda que nós, saíndo dende punta Antarde, empregamos unha piragua. A illa ten forma triangular, amosando zonas inundables nas preamars. Na parte sur, a máis alta e rochosa atopamos 2 niños de gaivota que aínda estaban baleiros. Coidamos que 2013, posiblemente, fose a primeira vez que criaban na illa.

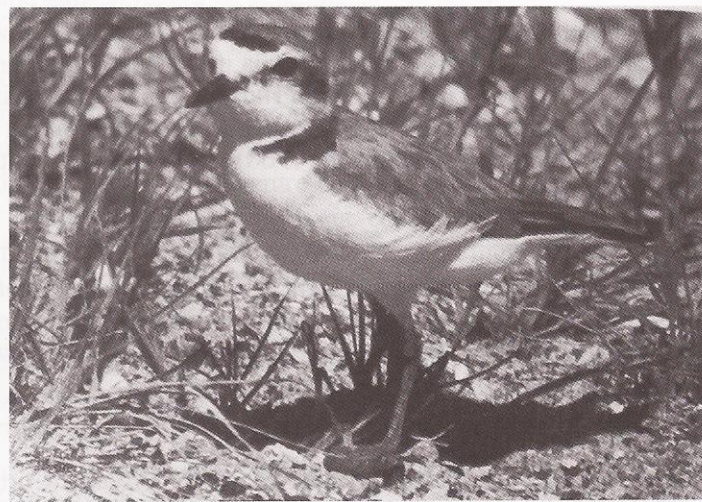
2º. - AVES DE RIBEIRA NIDIFICANTES

2.1 - Píllara patinegra *Charadrius alexandrinus*

Entre os millares de aves limícolas que reciben as praias e illas do Grove, no período invernal, soamente unha ten a súa crianza confirmada na contorna do Grove. Trátase da pequena píllara patinegra *Charadrius alexandrinus*, chamada por outros ornitólogos píllara das dunas, aínda que o seu nome máis apropiado sería píllara das praias.

Esta diminuta limícola podémola ver nos areais da praia da Mexiloeira, preto da lagoa da Bodeira, na parte norte da península, e nas praias Paxareiros e A Lanzada, xa polo sur da mesma, onde consegue criar a pesar dos numerosos bañistas que ocupan os lugares de nidificación durante a primavera e verán, axudada, sen dúbida, polo seu pequeno tamaño e a súa plumaxe críptica que a volve invisible en canto detén a marcha entre a escasa vexetación do areal. Polo que respecta á península do Grove, esta especie cría en terra firme e non nas illas circundantes, aínda que no resto da ría de Arousa ocupa tamén algunhas das súas illas pois atopámola en Sálvora, Vionta e Xidoiro Areoso.

No ano 1998 (F. Cigoña e Oujo, 1999) contabilizamos ata media ducia de niños na praia da Lanzada o 12 de maio e 1 na praia de Paxareiros o 9 dese mesmo mes e ano pero fomos incapaces de atopar ningún na praia Mexiloeira, nos arredores da lagoa da Bodeira, aínda que alí a viramos criar en anos anteriores.

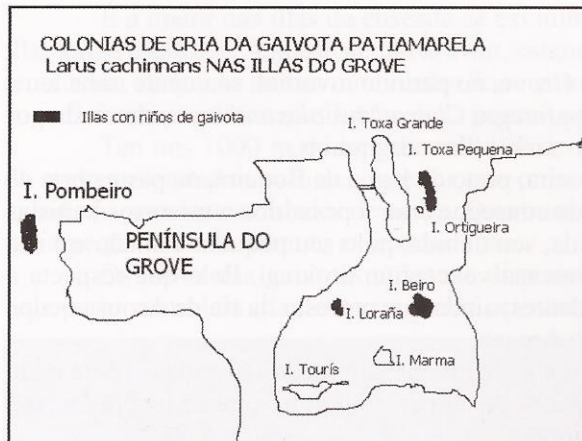
Ás veces un atópase un cartel coma este na praia da Lanzada advertindo aos bañistas que hai unha píllara patinegra criando no areal.

*Píllara patinegra *Charadrius alexandrinus*, limícola de apenas uns 15 cm de longo, o tamaño dun vulgar gorrión.*

Necesítase moita experiencia e máis paciencia para poder descubrir os niños das píllaras entre as areas e cunchas da praia. Niño con 3 oviños, a súa posta habitual.

Poliño de píllara patinegra. A súa mimética plumaxe faino invisible para os bañistas que poden estar tomando o sol ao seu mesmo carón sen se decatar da súa presenza.

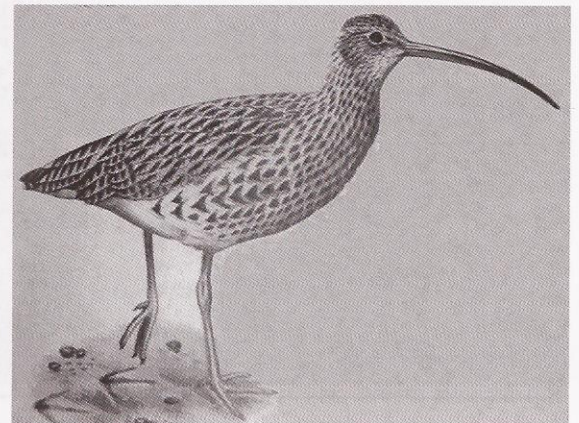

2.2 - Mazarico curlí *Numenius arquata*

Como xa temos indicado, o mesmo día que pasamos a Loraña (13 de maio) visitamos tamén as illas Marma e Tourís, as máis meridionais do conxunto e ambas sen niños de gaivota. En Tourís tivemos un encontro cun mazarico curlí *Numenius arquata* que nos chamou a atención. Cando nos decatamos da súa presenza estabamos tan só a uns 10 ou 12 m del e non saíu voando e dando berros como acostuman e era de esperar, senón que: silandeiramente e medio agachado escapou a peón, desaparecendo axiña entre a mesta vexetación que tiña inmediatamente tras del, o que nos estrañou, dado que son aves moi cautas e que manteñen polo tanto unha gran distancia de seguridade. O seu anómalo comportamento levounos a sospeitar que estivese criando naquel lugar, pois estaba na zona máis alta onde non alcanza a marea e aguantou impasible a que nos achegáramos a el, pois aínda que nós non nos decatamos da súa presenza, el tiña que ternos visto

xa de lonxe. O certo é que buscamos minuciosamente un posible niño entre a mesta vexetación que coroa a maior parte daquela illa areosa, pero non dimos coa probas que puidesen confirmar as nosas sospeitas. A data do encontro, de tódolos xeito, era a adecuada, pois segundo Harrinsson (1977) o mazarico curlí fai a posta entre finais de abril e primeiros de maio, aínda que outros autores como Fitter & Richrdson (1968) amplían o período total de cría entre os meses de abril xullo.

O mazarico curlí *Numenius arquata* é unha limícola que se caracteriza polo seu gran tamaño (arredor dos 60 cm) e enorme peteiro curvo e que tendo criado na enseada do Vao noutro tempo se considera reproductora extinta.

Convén rescatar aquí o que escribiron Álvarez Corbacho *et al.* (1991: 133) hai máis de dúas décadas sobre esta especie: “*probablemente aniñou ata hai algúns anos (están a falar da enseada do Vao), mais na actualidade extinguiuse como reproductor*” ou quizais non (isto último é noso). E repetimos o de <quizais non> tendo en conta o que di a Sociedad Española de Ornitología (SEO) ao referirse á “*cría posible*” dunha especie “*cuando se observa un ave en época de cría en hábitat idóneo*”, cousa que sucedeu no illote Tourís, e sobre a “*cría probable*”, un grao máis de posibilidade, “*cuando se certifica que el territorio en hábitat idóneo está ocupado y se observan comportamientos territoriales*”, como poden ser: permitir un achegamento por fóra do común, non fuxir dunha maneira habitual, agochase nos arredores, etc. Estamos pois neste último apartado: a cría probable do mazarico curlí.

Polo tanto, este encontro que describimos aquí foi un primeiro paso que precisará dunha confirmación posterior (se é que se dá) para que se poda converter esta “*cría probable*” en “*cría confirmada*”, engadindo unha especie nidificante máis á enseada do Vao, o que aumentaría notablemente o seu valor en biodiversidade e non debemos esquecer que foi precisamente esta riqueza de especies a maioría invernantes ou en paso, a que permitiron incluír dunha maneira oficial á enseada, o istmo da Lanzada e a costa noroccidental, incluída a pequena lagoa da Bodeira no “LIC” (Lugar de Importancia Comunitaria) que leva por nome “Complexo Ons–O Grove” e que comprende, ademais, o arquipélago de Ons, a desembocadura do río Umia, a parte meridional da illa de Arousa e os illotes Xidoiro Areoso, Xidoiro Pedroso e Rúa, os tres xa no medio da ría.

BIBLIOGRAFÍA CITADA NO TEXTO

- * ÁLVAREZ CORBACHO, A.; CAAMAÑO RIVAS, V.; REYNÚÑEZ, J.M.; RODRÍGUEZ POMARES, A.; RODRÍGUEZ POMARES, J. 1991. *A enseada do Umia-O Grove*. Edita: Asociación de Ensinantes do Salnés (CANDEA). 183 pp. O Grove.
- * F. DE LA CIGOÑA, E. & OUJO, J.M. 1999. A pillara patinegra *Charadrius alexandrinus* no contorno da ría de Arousa. Estudio sobre a poboación nidificante na primavera verán de 1998 e da súa evolución. En: *Fauna das augas galegas*. Edita: Asociación Galega para a Cultura e a Ecoloxía e Instituto Galego de Estudos Mariños. 201 pp.Vigo.
- * FITTER, R.S.C. & RICHARDSON, R.A. 1968. *Guide to nest and eggs*. Collins Pocket. 175 pp. Londres.
- * HARRINSSON, C. 1977. Guía de campo de los nidos, huevos y polluelos de España y de Europa, norte de África y Próximo Oriente. Ediciones Omega. 482 pp. Barcelona.